

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІСТОВІ ПАРАМЕТРИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ**

Кваліфікаційна робота

Виконала: студентка 4 курсу
Спеціальності
053 Психологія
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Альона СМІРНОВА

Керівник: доктор психологічних наук, професор
Ігор ПОПОВИЧ

Рецензент: докторка психологічних наук,
професорка, завідувачка кафедри соціальної
психології Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Любомира ПЛЕЦЬКА

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІСТОВИХ ПАРАМЕТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	7
1.1. Визначення структури і поняття професійної ідентичності у науковій літературі.....	7
1.2. Аналізування мотивації професійної діяльності як складової професійної ідентичності.....	10
1.3. Ціннісні складові професійної ідентичності студентів.....	13
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІСТОВИХ ПАРАМЕТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	17
2.1. Обґрунтування методик та процедури проведення емпіричного дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів.....	17
2.2. Аналізування результатів емпіричного дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів.....	19
2.3. Методичні рекомендації для розвитку професійної ідентичності в майбутніх фахівців.....	29
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....	41

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з сучасними перетвореннями соціально-економічної сфери нашої країни та воєнним станом, що спонукають суспільство до розвитку нових технологій та знань, зростає і інтерес до проблеми професійної ідентичності як важливої умови професійного розвитку особистості.

Воєнний стан та криза в українському суспільстві мають величезне навантаження, яке негативно впливає на психіку громадян та збільшує потребу населення у кваліфікованій психологічній допомозі. Професія психолога, поряд з іншими професіями сфери людина-людина, є надзвичайно відповідальною та вимагає ґрунтовної підготовки не лише у теоретичних і практичних напрямках, але і з точки зору мотивації особи до оволодіння професійними знаннями, набуття професійного досвіду, а також розкриття власної відповідальності, рішучості та наполегливості.

Важливість професійної ідентичності майбутнього психолога полягає у становленні надійного професійного та особистого майбутнього. Заклади вищої освіти забезпечують студентів шлях до професіоналізації, а також оволодіння технологіями власної професійної сфери та формування ціннісної системи орієнтацій.

Сучасні дослідження професійної ідентичності висвітлюють зв'язок формування професійної ідентичності із процесами професійної адаптації (О. П. Андрієвська-Семенюк); когнітивний, мотиваційний, поведінковий та афективний рівні професійної ідентичності (О. П. Макарова); критерії успішного процесу становлення професійної ідентичності (Т. О. Атрощенко); роль мотиваційної складової та зрілості інтересів у формування професійної ідентичності (В. В. Левченко); професійну освіту як важливу умову розвитку професійної ідентичності (В. В. Мачульська, Сидоренко О. Б.); розуміння поняття «професійна ідентичність» як близьке до поняття «самовизначення» (Ж. В. Кондратюк) тощо.

Професійна ідентичність та професійно-ціннісні орієнтації є складовими особистості майбутніх психологів, тому дослідження психологічних параметрів професійної ідентичності є актуальним для майбутніх фахівців та осіб, що забезпечують надання психологічної освіти студентам.

Слід зазначити про недостатню вивченість ролі ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій особистості у розвитку професійної ідентичності, взаємозв'язку самооцінки із мотивацією професійної діяльності. Студентський період припадає на юнацький вік, який характеризується формуванням ціннісних орієнтацій особистості не лише у професійній сфері, але й в особистісній, тому вищесказані аргументи зумовлюють актуальність обраної для дослідження теми: **«Психологічні змістові параметри професійної ідентичності майбутніх практичних психологів».**

Метою дослідження є теоретичне та емпіричне дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні наукові дані, що описують професійну ідентичність та її психологічні змістові параметри.
2. Теоретично дослідити зв'язок мотиваційного та ціннісного компоненту з професійною ідентичністю особистості.
3. Емпірично дослідити роль ціннісних орієнтацій особистості у розвитку професійної ідентичності, дослідити рівень самооцінки та тип спрямованості особистості.
4. Розробити методичні рекомендації для розвитку професійної ідентичності майбутніх фахівців.

Об'єктом дослідження є професійна ідентичність практичних психологів.

Предметом дослідження є психологічні змістові параметри професійної ідентичності майбутніх практичних психологів.

Основними методами дослідження є:

- **Теоретичні методи** – аналізування, узагальнення, порівняння, інтерпретація наукових даних, що стосується професійної ідентичності та її психологічних змістових параметрів.

- **Емпіричні методи** – методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич); Методика дослідження самооцінки С. А. Будассі; Опитувальник професійної ідентичності учнів професійно-технічних навчальних закладів; Методика «Спрямованість особистості студента» (інтерпретація І. С. Поповича, 2013); метод рангової кореляції Спірмена.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів є важливими для планування заходів, спрямованих на підготовку практичних психологів. Знання параметрів професійної ідентичності дозволяють розробити шлях покращення підготовки майбутніх фахівців, розглянути конкретні навички, знання чи необхідні риси особистості для успішної практики психолога. Також результати нашого дослідження можуть використовуватися для покращення професійної орієнтації, підвищення мотивації та задоволеності своєю професійною діяльністю, адже майбутні практичні психологи будуть мати чітке розуміння про свою професійну ідентичність та її параметри. Отже, наше дослідження спрямоване на вивчення психологічних змістових параметрів професійної ідентичності практичних психологів має велике практичне значення, адже може сприяти покращенню підготовки фахівців та підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати емпіричного дослідження були представлені на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Івано-Франківськ, 7 квітня 2023 р.).

Структура кваліфікаційної роботи: складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (37 найменувань). Основний текст дослідження викладено на 35 сторінках.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІСТОВИХ ПАРАМЕТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

1.1. Визначення структури і поняття професійної ідентичності у науковій літературі

Професійна ідентичність розглядається як психологічна категорія та динамічна структура, яка характеризується усвідомленням своєї приналежності до професії та професійного оточення, а також уявленням людини про професію та місце в професійній групі.

Розвиток професійної ідентичності включає в себе дві групи факторів – об'єктивних та суб'єктивних. Об'єктивні фактори – це традиції закладу освіти, профільні курси, що включені до освітньої програми, а також взаємовідносини викладачів із студентами. Суб'єктивні – розвиток «Я-концепції» особистості, зокрема професійної, а також розвиток ціннісно-сміслової сфери (Вигівська О.)[5].

Професійна ідентичність – важлива якість особистості, яка впливає на життєдіяльність людини в цілому, адже проявляється в її самосвідомості та приналежності до окремої соціальної групи (Остапівський О. І.)[18].

До структури професійної ідентичності відносяться три аспекти:

- 1) особистісний аспект, що характеризується усвідомленням себе як професіонала та спеціаліста в певній сфері;
- 2) когнітивний (адекватні уявлення про професію та професійний простір в цілому);
- 3) соціальний (уявлення та усвідомлення себе як члена професійного співтовариства).

Заміщак М. І. в структурі професійної ідентичності виокремлювала ще мотиваційний аспект та ціннісно-смісловий (Заміщак М. І.)[11].

Професійна ідентичність виконує декілька функцій: адаптаційну (адаптація студента до професійної спільноти та соціуму), визначальну (визначення власного соціального статусу, ролі та місця в професійному

співтоваристві), формалізаційну (характеризується надбанням образу «Я-професіонал»), екзистенціальну (розглядається як формування та виявлення життєвих пріоритетів та цілей, зокрема з точки зору професійної діяльності), а також смислову функцію, що полягає в усвідомленні професійних цілей та власного професійного майбутнього (Заміщак М. І.)[11].

Поряд з професійною ідентичністю слід розглядати таке поняття як «професійна самоідентифікація». Самоідентифікація у власній професії виступає як одна із детермінант професійної самосвідомості та є механізмом формування професійної «Я-концепції» особистості.

Професійна ідентичність пов'язана з осмисленням професійного образу Я та Я-концепцією особистості. Я-концепція – складне внутрішнє явище, яке є ядром професійної самосвідомості майбутніх спеціалістів та розглядається науковцями як важливий чинник організації психіки загалом (Гірняк А., Вовк М.)[6].

Серед чинників формування професійної ідентичності виділяють зовнішні та внутрішні. Зовнішніми чинниками є навчальний процес та позанавчальна діяльність. Пріоритетну роль відіграє також інформаційно-насичене професійне середовище. До внутрішніх чинників відносять особливості темпераменту, характеру та психічних процесів; досвід особи, а саме її навички та знання, спрямованості її діяльності (Вигівська О.)[5].

Також серед чинників формування професійної ідентичності розглядають вплив сім'ї та родинного оточення, трудового та навчального колективу, а також освітнє середовище, в якому індивід розвивається як особистісно, так і професійно; засоби масової інформації, престижність професійної сфери в суспільстві, ринок праці, а також державна ідеологія (Атрощенко Т. О.)[2].

Професійна ідентичність є підґрунтям професійного розвитку особистості. Професійний розвиток є свідомим процесом підвищення компетентності у власній діяльності, а також у особистій програмі реалізації в житті. Професійний розвиток – це результат соціальної взаємодії спеціаліста

із конкретним соціальним середовищем, а також реалізації своїх потреб у розвитку особистісних якостей, що забезпечують професійну діяльність, успіх в ній.

Професійна ідентичність також характеризується значущістю для людини власної професійної діяльності та розвитком особистісного ресурсу. Часто професійна ідентичність включає себе задоволеність своєю професійною діяльністю та кар'єрою, а також собою в професійній сфері (Якущенко Ю.)[34].

Становлення професійної ідентичності відбувається, перш за все, у межах своєї професійної діяльності та є результатом самовизначення та самоорганізації у професії (Атрощенко Т. О.)[2].

Інколи професійна ідентичність розглядається з точки зору ідентичності соціальної, бо формується на основі зв'язків у професійній діяльності та пов'язана з еталонами типових професійних подій та патернів професійної поведінки (Матеюк О. А., Суходоля Ю. О.)[16].

Професійну ідентичність слід розглядати як системне утворення, адже вона займає три рівні регуляції особистісної активності – рівень спрямованості інтересів та ціннісних орієнтацій, рівень цільових установок та рівень ситуативних конкретно-дійових установок (Матеюк О. А., Суходоля Ю. О.) [16].

На становлення та розвиток професійної ідентичності впливають, перш за все, особистісні характеристики, тому однією з таких характеристик є відповідальність, яка дає людині змогу оцінювати та передбачати наслідки своєї діяльності та ставлення до неї.

Освітні фактори формування професійної ідентичності є важливими з точки зору підготовки індивіда до освоєння обраного фаху, а також форм організації навчання відповідно до змісту майбутньої професійної діяльності (Атрощенко Т. О.)[2].

Мотивація та ціннісні орієнтації особистості відносяться до індивідуально-особистісних факторів формування професійної ідентичності

та становлять великий вплив на ставлення особи до професії, її готовність до самореалізації в фаховій діяльності, а також на самооцінку як особистісну, так і професійну (Атрощенко Т. О.)[2].

Розглядаючи соціально-професійні фактори становлення професійної ідентичності слід зазначити, що значна увага приділяється професійному співтовариству, а також затребуваності фахівців на ринку праці. Стабільні умови праці та адекватний рівень заробітної плати також є факторами, що визначають професійну ідентичність та прагнення до професійного розвитку (Атрощенко Т. О.)[2].

Отже, зважаючи на усе вище зазначене, можемо зробити висновок, професійна ідентичність є системним утворенням, на яке впливає велика кількість чинників, починаючи з особливостей особистості (її рис характеру, темпераменту, аспектів поведінки) та завершуючи рівнем освіти, сформованості професійних навичок та мотивації до професійного зростання. Професійна ідентичність є важливою складовою професійної самосвідомості та професійного «Я».

1.2. Аналіз мотивації професійної діяльності як складової професійної ідентичності

Мотивація посідає чільне місце у структурі особистості та пронизує усі сфери діяльності людини, виступаючи разом з цінностями та ціннісними орієнтаціями як рушійна сила поведінки та діяльності (Матієнко А.)[17].

Професійна ідентичність та професійний розвиток спираються на мотивацію особи до професійного самовдосконалення. Зокрема, пояснюючи вплив мотивації на професійну ідентичність і професійну діяльність, можемо зазначити поняття мотивації досягнення. Мотивація досягнення характеризується прагненням особи виконувати свою роботу високоякісно та проявляти власну майстерність та здібності для досягнення необхідного

результату. Тож, від мотивації досягнення залежить і професійна ідентичність (Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю., Рабодзей Т. С.)[31].

Мотивація у професійній діяльності поєднує в собі низку функцій. До них належить спонукаюча (дозволяє активізувати потребу та її виконання у професійній діяльності), спрямовуюча (характеризується вибором та характером мети у професійній діяльності), регулююча (формує ієрархію ціннісних орієнтацій, а також мотиви професійної діяльності) функції (Купчак М. Я.)[12].

Мотивація навчальної діяльності є підґрунтям мотивації щодо професійного навчання. Мотиваційна сфера особистості перетворюється під впливом професійного вибору, адже обрання майбутньої професії вимагає нових рішень та змін щодо життєвого шляху людини. На етапі професійного вибору мотивація також стає однією з визначних процесів у професійному самовизначенні взагалі (Сагач О.)[27].

Навчальна мотивація у студентів є складною системою мотивів, які є динамічними та взаємовпливаючими (цілі, потреби тощо). Ці мотиви спонукають людину до здобування знань та розвитку умінь та навичок, а також до розвитку особистісних якостей. Також вони впливають на ставлення особистості до майбутньої професійної діяльності (Староста В. І., Попадич О. О.)[30].

Староста В. І. та Попадич О.О. в своєму дослідженні доводять, що навчальна мотивація у студентів першого курсу характеризується полімотивованістю, а також результатом адаптації в університеті (Староста В. І., Попадич О. О.) [30].

Професійна мотивація стає більш стійкою, якщо особистість має позитивний образ «Я», що сприяє потребі людини в підготовці до професійної діяльності та успіху в цій діяльності, а також сприяє продуктивній праці (Сагач О.)[27].

Мотивація на етапі навчання постає як основа для формування в учня пізнавальної активності, розвитку його мислення, отримання нових знань та

набуття нових умінь та навичок, які стануть в нагоді вже в професійній діяльності (Лещенко Т. О., Шевченко О. М.) [13].

Мотиви у навчальній діяльності мають тісний зв'язок з мотивами професійної діяльності.

Професійна мотивація містить в собі фактори і процесі, що відображаються у свідомості та спонукають особистість досліджувати свою майбутню професійну діяльність (Лещенко Т. О., Шевченко О. М.) [13].

Наявність професійної мотивації визначає захоплення професійною сферою та процесом власної професійної діяльності. Формування професійної мотивації відбувається під час вибору професії та фахового навчання, тож підґрунтя професійної мотивації становить мотивація навчальна, яка характеризується активною пізнавальною діяльністю, орієнтуванням на майбутнє, а також готовністю до оволодіння обраною професією (Сагач О.) [27]; (Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю., Рабодзей Т. С.) [31].

Готовність майбутніх психологів не дорівнює лише рівню їхніх професійних знань, велику роль у ній відіграє мотиваційна сфера, адже саме вона визначає готовність до професії та прагнення до успіху у своїй професійній сфері, а також конкурентоспроможність особи.

Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю. та Рабодзей Т. С. у своїй науковій роботі дійшли висновку, що «мотиваційна готовність є необхідною умовою успішної професійної самореалізації молодого фахівця-психолога». Навчальна діяльність майбутнього спеціаліста має бути спрямована на формування мотивації у здобувачів вищої освіти до обраної ними професії, а також надавати можливості для використання досвіду, пов'язаного із своєю майбутньою професійною діяльністю (Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю. та Рабодзей Т. С.) [31].

Для досягнення успіхів у власній професійній сфері майбутні фахівці мають вмисти себе мотивувати та розкривати свою професійну ідентичність, яка є складовою мотивування та динамічною системою, що супроводжує фахівця протягом усього професійного життя (Гріньова О.) [9].

Розглядаючи досягнення успіху, слід зазначити, що саме є мотивацією досягнення. Мотивація досягнення характеризується поведінкою людини, яка спрямована на досягнення успіху та постановку позитивних цілей, а отже й на виконання певного виду діяльності на вищому рівні, а також на позитивний результат (Браславська О., Озерова Л.)[3].

У своєму дослідженні Город С., Невірець О. та Іванашко О. дійшли висновку, що рівень професійної мотивації та його розвиток у вищих навчальних закладах є суттєво важливим завданням для підвищення рівня підготовки сучасних фахівців та їхнього успішного розвитку в професії та розвитку конкурентоспроможної діяльності на ринку праці (Город С., Невірець О., Іванашко О.)[8].

Перетятко Л. Г. та Тесленко М. М. описують професійну мотивацію як «внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму і особистості». Ефективний розвиток у професії ґрунтується саме на професійній мотивації, адже саме вона спрямовує особистість до дослідження власної майбутньої діяльності (Перетятко Л. Г., Тесленко М. М.)[22].

Отже, аналізуючи наукові джерела, маємо зазначити, що мотивація є важливою складовою як професійної ідентичності особистості, так і навчальної, адже є рушійною силою розвитку професійного самовизначення, готовності до професійної діяльності, а також успіху в ній.

1.3. Ціннісні складові професійної ідентичності студентів

Ціннісні орієнтації особистості характеризуються як важливий структурний елемент людської свідомості та самосвідомості через те, що обумовлюють значну кількість особистісних характеристик.

Попович І. С. визначає, що смисложиттєві пріоритети та настановлення зумовлюються сферою ціннісних орієнтацій особистості, фіксуючи особливу значущість певних феноменів, які для особистості є цінними та актуальними. Ціннісні орієнтації також виступають своєрідним фокусом, який поєднує погляди на особистість з різних точок зору (Попович І. С.)[24].

Як складник ціннісно-сислової сфери слід також виділити й соціально-психологічні очікування. Таке виокремлення відбувається через взаємозумовленість даних феноменів. Соціально-психологічні очікування є ядром ціннісних орієнтацій, а також пов'язане з міжособистісним спілкуванням, як ознакою соціальних груп (Попович І. С.)[23; 35; 36; 37].

Ціннісні орієнтації є фактором формування особистості в юнацькому віці через входження людини до нового соціального середовища, набуття нових соціальних ролей, а також зміни життєвого шляху з навчальної діяльності в професійну.

Розгляд функцій ціннісних орієнтацій дозволять виокремити такі функції:

- оцінна – є провідною функцією, яка дозволяє оцінювати феномени соціокультурного простору;
- селективна – функція, яка характеризується здатністю особистості обирати найбільш пріоритетні цінності, які відповідають її потребам та установкам;
- мотиваційно-сислова – полягає в реалізації можливості зрілої особистості осмислювати та визнавати цінності з точки зору суб'єктивних спонук у процесі діяльності;
- системотворна – характеризується організацією особистості власного психологічного простору на основі принциповою спрямованості та підкореності цілям, цінностям та ідеалам тощо;
- ідеологічна – виступає засобом у міжособистісних взаємодіях та мотивує до проявів поваги, підтримки людини чи групи (Охріменко З. В.)[21]; (Романюк Л. В.)[26].

Дослідження Севаст'янової О. А. висвітлює важливість ціннісних уявлень в структурі особистості, адже вони характеризують стабільність, абсолютність та незмінність. Ціннісна система особистості формується завдяки індивідуальному досвіду та демонструє інваріантні параметри соціальних набутків (Севаст'янова О. А.)[28].

Ціннісні явлення часто виступають як мотивація людини у різних сферах її життєдіяльності, що означає, що вони обумовлюють стратегії поведінки соціуму та його представників (Севаст'янова О. А.)[28].

Ціннісні орієнтації в дослідженні Целякової О. М. характеризуються як наслідок динамічного розвитку особистості, поєднуючись із діяльністю та особистісними характеристиками. Вони також є параметром свідомості людини та містять в собі помисли та відчуття, які спонукають прийняття рішень у житті (Целякова О. М.)[32].

Розглядаючи професійні ціннісні орієнтації молоді, слід зазначити, що вони визначаються як система смислових установок, яка характеризує, в свою чергу, ставлення до майбутньої професійної діяльності та її суб'єктів.

Питання ціннісних орієнтацій розкривається у великому колі досліджень, однак більшість з них вказує на складність процесу формування ціннісних орієнтацій, адже цей процес проходить через довгий шлях трансформацій. Така ситуація складається і з професійно-ціннісними орієнтаціями, які проходять тривалі трансформації з професійних інтересів до професійного саморозвитку (Охріменко З.В.)[20].

У складі ціннісних орієнтацій можна виділити і кар'єрні орієнтації, які Закатнов Д. визначає як «уявлення особи, щодо цінностей, мотивів, сенсів, уявлень..., які стосуються професійної кар'єри в аспектах особистісної та професійної значущості, детермінують професійний шлях людини, визначають його освітньо-професійну траєкторію» (Закатнов Д.)[10].

Вдовиченко Р. підкреслює, що ціннісні орієнтації є важливою складовою у формуванні особистості фахівця, адже дозволяють визначити напрям та рівень активності особистості, а також суттєво впливають на професійні якості. Здобуття професійної освіти зазвичай припадає на юнацький вік, а отже студентство також є чинником, що сприяє переоцінці, переосмисленню та становленню ціннісних орієнтацій, які зумовлені особистісним зростанням та професійним розвитком (Вдовиченко Р.)[4].

Професійні ціннісні орієнтації характеризуються як інтеграційна характеристика особистості фахівця, її розвиток припадає на особистісне та професійне становлення та також є його результатом (Горецька О. В., Колпакчи О. С.)[7].

Професійні ціннісні орієнтації розвиваються у взаємодії особистості та професійної діяльності, які обумовлюють розвиток одна одної та забезпечують якісне виконання професійних задач фахівцем (Мамчур Є. А.)[15].

Велику цінність для фахівців соціономічних професій, до складу яких відноситься безпосередньо професія психолога, має зміна ціннісних пріоритетів в бік саморозвитку, самореалізації, гуманістичних цінностей, що також дозволяє вивести результативність вищої освіти на новий рівень та готувати конкурентоспроможних фахівців (Яблонська Т. М., Булатевич Н. М.)[33].

У дослідженні Романовського О. Г., Каблеш В. В. автори зазначають, що ціннісні орієнтації є важливим елементом становлення особистості у сфері психології та розвитку в ній. (Романовський О. Г., Каблеш В. В.)[25].

Професійно-ціннісні орієнтації пов'язані і з профільним та професійним самовизначенням, які детермінують активізацію самосвідомості учнів та впливають на взаємозв'язок потреб та мотивів, що також допомагає формувати особистість та обирати її життєвих шлях (Охріменко З. В.)[19].

Отже, розглянувши теоретичні відомості з теми ціннісних орієнтацій як параметру професійної ідентичності, ми можемо зробити висновок, що професійна діяльність особистості, її професійне самовизначення та професійна ідентичність мають тісний зв'язок з ціннісними орієнтаціями. Ціннісні орієнтації виступають як чинник, який сприяє розвитку професійної спрямованості та формуванню професійної ідентичності.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІСТОВИХ ПАРАМЕТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

4.1. Обґрунтування методик та процедури проведення емпіричного дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів

Для дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів нами був використаний наступний діагностичний інструментарій:

Методика для дослідження самооцінки С. А. Будассі, який вважається однією з найпоширеніших діагностичних методик, спрямованих на з'ясування особистостей самооцінки, що дозволяє кількісно виміряти самоставлення особистості. Даний тест заснований на принципі ранжування, а показники адекватності оцінки себе виявляються зіставленням ідеального «Я» та реального «Я».

Методика дослідження самооцінки С. А. Будассі полягає в оцінюванні людиною самої себе за допомогою двох способів – зіставлення рівня домагань з об'єктивністю діяльності та порівнянні себе з соціальним оточенням.

Підґрунтям цієї методики виступає положення про зв'язок самооцінки із потребою у самоствердженні, досягненні певного соціального статусу та у високому рівні схвалення соціального оточення. У ході дослідження самооцінки вона виявляється як завищена або занижена (неоптимальна і оптимальна).

Мета обраної методики – виявлення кількісного рівня самооцінки за допомогою ранжування. Методика містить 50 слів, які характеризують параметри особистості.

Для дослідження ціннісних орієнтацій було обрано та використано *методику «Ціннісні орієнтації» М. Рокича*.

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича виступає як тест особистості, метою якого є вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Концепція

даного тесту полягає в методі ранжування та містить в собі дві основні групи цінностей: термінальні та інструментальні. Їхня особливість полягає в тому, що термінальні цінності визначають положення про те, що остаточна ціль існування особистості варта її прагнення, а інструментальні визначають упередження, що діяльність та властивість особистості є кращою в будь-яких ситуаціях.

Перевага методики полягає в її універсальності, а також швидкому проведенні та інтерпретації опитувальника. Ключовим фактором проведення цієї методики є, перш за все, мотивація досліджуваного та добровільність опитування.

Для дослідження професійної ідентичності нами було обрано та проведено методику *«Опитувальник професійної ідентичності учнів професійно-технічних навчальних закладів»*. Метою даної методики є визначення рівня професійної ідентичності здобувачів.

Не зважаючи на особливість методики, яка спрямована для учнів професійно-технічних навчальних закладів, ми вважаємо доцільним використати її у дослідженні поглядів та ставлень студентів до професії, яку вони набувають у процесі навчання в університеті. Опитувальник містить 48 питань, відповідь на які передбачається наступними варіантами: «так», «ні», «важко відповісти».

Використання даної методики дозволяє визначити рівень розвитку професійної ідентичності досліджуваних за шкалою «неусвідомлена – усвідомлена», а також визначити рівень розвитку компонентів професійної ідентичності, а саме: когнітивно-рефлексивного, мотиваційно-ціннісного, проектно-поведінкового, емоційно-вольового, діяльнісно-практичного, а також особистісної професійної активності та альтернативної професійної ідентичності.

Для дослідження спрямованості особистості студента, як мотиваційного компонента професійної ідентичності нами було використано тестову методику *«Спрямованість особистості студента»* (в інтерпретації

Поповича І. С. 2013). Мета даної методики полягає у визначенні типу спрямованості студента.

Особливість психологічної освіти, а також психологічної сфери діяльності потребує визначення спрямованості особистості майбутнього фахівця, задля виявлення його незалежних мотивів, які визначають його поведінку та діяльність. Спрямованість фокусує в собі основний сенс дій та поведінки студента та характеризує його вчинки, потяги, інтереси, бажання та ідеали, які, в свою чергу, відображають бачення світу студентом.

Методика складається з 30 питань, на які респондент має відповісти трьома можливими варіантами відповіді, а також обрати той, що є найвлучнішим для нього, а також той, що найменше відображає його точку зору. Дана методика дозволяє визначити один з трьох типів спрямованості особистості студента: на себе, на взаємодію та на завдання.

Вибірка нашого дослідження поєднала 40 осіб (студенти спеціальності 053 Психологія Херсонського державного університету). Опитування проводилося за допомогою посилань, які були розповсюджені в соціальних мережах та месенджерах.

2.2. Аналізування результатів емпіричного дослідження психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів

Проведення методики дослідження самооцінки С. А. Будассі.

Після підрахунків коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена, отримані результати ми поділили у відсотковому співвідношенні на три рівні самооцінки – низький, середній (адекватна та стійка) та завищений. Окремо було виділено показники незначного зв'язку, який визначає недостатньо диференційоване уявлення людини про своє «Я-ідеальне» та «Я-реальне».

Результати за методикою дослідження самооцінки С. А. Будассі дозволили нам дійти такого висновку:

– прояви низького рівня самооцінки (при коефіцієнті кореляції від $-0,38$ до -1) спостерігаються у 15% респондентів, що демонструє негативний зв'язок між ідеальним «Я» та «Я-реальним». Такий показник засвідчує, що в респондентів наявні розбіжності в уявленні між тим, якою людиною хоче бути, та тим, якою вона є насправді за своїми уявленнями;

– середні показники самооцінки (при коефіцієнті кореляції від $+0,4$ до $+0,6$) притаманний 37,5% респондентів, що свідчить про адекватну та стійку самооцінку майбутніх психологів.

– 47,5% респондентів виявляють тенденцію до завищеного рівня самооцінки при коефіцієнті кореляції від $+0,38$ до $+0,89$.

Рис. 2.1. Рівень самооцінки респондентів за методикою С. А. Будасі

Загалом входження показників респондентів до інтервалу $+0,38$ до $+1$ демонструють наявність позитивного зв'язку між ідеальним «Я» та реальним «Я».

Низька самооцінка респондентів може свідчити про невпевненість у собі та неадекватне оцінювання свого «Я», такі люди часто сумніваються у власних силах та схильні бути менш ініціативними та більш пасивними.

Завищена самооцінка простежується у надмірній самовпевненості та перебільшенні власних можливостей, а також у заниженій здатності до

самоаналізування та самокритики, що впливає на життєдіяльність особи негативно.

Проведення методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча

Усереднені результати ієрархії термінальних ціннісних орієнтацій представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

«Ієрархія термінальних ціннісних орієнтацій»

Цінності	Середній показник	Ранг
Активна діяльність	8,45	7
Життєва мудрість	12,075	16
Здоров'я	10,225	10
Цікава робота	5,5	1
Краса природи і мистецтва	14,025	17
Кохання	6,75	3
Матеріальна забезпеченість життя	7,375	6
Наявність хороших і вірних друзів	10,675	11
Суспільне визнання	11,25	14
Пізнання	8,825	9
Продуктивне життя	10,925	12
Розвиток	6,85	5
Розваги	14,175	18
Свобода	6,775	4
Щасливе сімейне життя	8,775	8
Щастя інших	11,075	13
Творчість	11,4	15
Впевненість у собі	5,925	2

Середньостатистичні дані ієрархії інструментальних ціннісних орієнтацій представлені у вигляді таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

«Ієрархія інструментальних ціннісних орієнтацій»

Цінності	Середній показник	Ранг
Акуратність	9,10	9
Вихованість	11,45	18
Високі запити	11,00	16
Життєрадісність	10,90	15
Старанність	9,18	10
Незалежність	10,70	14
Непримиренність до недоліків	10,15	11
Освіченість	7,05	1
Відповідальність	8,00	2
Раціоналізм	8,25	5
Самоконтроль	11,38	17
Сміливість у відстоюванні ідей	8,15	4
Тверда воля	10,38	13
Терпимість	9,00	8
Широта поглядів	8,95	7
Чесність	10,23	12
Ефективність у справах	8,08	3
Чуйність	8,85	6

Нами будуть розглядатися цінності, які мають ранги від 1 до 6, які характеризуються як найбільш бажані та значущі. Аналізуючи отримані результати, що представлені в таблицях 2.2. і 2.3. зазначаємо, що для досліджуваних майбутніх практичних психологів найважливішими цінностями є цікава робота та освіченість, тобто більшість респондентів прагнуть здобувати нові знання, аби ставати більш освіченими людьми, а також старанно йти до мети отримання цікавої для них роботи. Також можемо пов'язати ці цінності з тим, що освіченість студентів наближає їх до освоєння цікавої для них професії.

Друге місце за ієрархією ціннісних орієнтацій посідають такі цінності як впевненість у собі та відповідальність. Це свідчить, перш за все, про розуміння студентами необхідних якостей для їхньої професії, адже впевненість та

відповідальність є важливими рисами особистості практичного психолога. Також це свідчить про те, що респонденти відповідально ставлять до свого життя та впевнені в собі та своєму життєвому шляху.

Третє місце за пріоритетністю надається коханню та ефективності у справах, тобто загалом майбутні психологи надають великого значення своєму особистому життю, однак і одночасно з цим прагнуть до ефективної праці та старанного виконання своїх справ.

Четвертий ранг було надано таким цінностям як свобода та сміливість у відстоюванні ідей. Обрані цінності доволі взаємопов'язані, адже сміливість у відстоюванні ідей демонструє незалежність людини та її свободу у висловлюванні своїх думок наперекір оточуючим.

Наступними за пріоритетністю є цінності розвитку та раціоналізму. Це свідчить про прагнення майбутніх психологів до розвитку своєї особистості та раціонального погляду на своє життя та свою діяльність, що демонструє рівень свідомості респондентів та вміння прийняття рішень на користь для них самих.

Останні за значущістю пріоритети були надані матеріальній забезпеченості життя та чуйності. Такі пріоритети засвідчують, що респонденти прагнуть здобувати матеріальні блага, а чуйність свідчить про особливість майбутніх психологів ставитися до людей з терпимістю, чемністю та розумінням, що є важливою рисою особистості для їхнього життя та майбутнього фаху.

Отже, можемо зробити висновок, що майбутні психологи прагнуть до отримання цікавої професії, підвищення власної освіченості та ефективності у своїх справах, що є важливими параметрами в професійній ідентичності майбутнього психолога. Також, для респондентів важливі такі цінності як кохання, свобода, чуйність та сміливість у відстоюванні своїх думок, що демонструє зрілість особистості, вміння розставляти свої цінності та прагнення у житті. Слід зазначити, що прагнення до розвитку, раціональності та матеріальної забезпеченості життя, дозволяє схарактеризувати майбутніх психологів як людей, що ставляться до власного життя серйозно, прагнуть

активно просуватися в ньому задля досягнення високого рівня матеріального забезпечення життя.

Проведення методики «Опитувальник професійної ідентичності учнів професійно-технічних навчальних закладів»

Отримані результати за методикою професійної ідентичності представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Показники професійної ідентичності та її компонент

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Рівень розвитку ідентичності	32,5%	55%	12,5%
Когнітивно-рефлексивний компонент	37,5%	50%	12,5%
Мотиваційно-ціннісний компонент	38%	60%	3%
Проектно-поведінковий компонент	30%	62,5%	7,5%
Емоційно-вольовий компонент	22,5%	72,5%	5%
Діяльнісно-практичний компонент	35%	60%	5%
Особистісна професійна активність	15%	67,5%	17,5%
Альтернативна професійна ідентичність	20%	67,5%	12%

За даними таблиці 2.4. можна зробити висновок, що високий рівень розвитку професійної ідентичності притаманний 32,5% досліджуваних, що свідчить про те, що респонденти, які отримали даний результат мають усвідомлену та сформовану професійну ідентичність; у той час як середній рівень виявляють 55% респондентів, що свідчить про часткову усвідомленість та 12,5% відсотків виявляють низьку або неусвідомлену професійну ідентичність.

Когнітивно-рефлексивний компонент професійної ідентичності проявляється на високому рівні в 37,5% респондентів, що означає, що майбутні практичні психологи мають сформовані особистісні якості для обраної професії, їхні інтереси відповідають прагненням, а також присутні сформованість професійного образу. Особи з низькими показниками (12,5%)

таких ознак не виявляють та, скоріше за все, не мають достатнього рівня знань про майбутню професію, або недостатньо сформований професійний образ.

Мотиваційно-ціннісний компонент професійної ідентичності демонструє значущість обраної професії, а також потребу у самореалізації в ній. Такі ознаки притаманні 38% респондентів та частково притаманні іншим 60% досліджуваних. В осіб з низькими показниками за цією шкалою (3%) не спостерігається сформованості професійних цінностей або потреби в реалізації в професії майбутнього психолога.

Проектно-поведінковий компонент професійної ідентичності яскраво виражений у 30% респондентів, що свідчить про сформованість в студентів з високими результатами за цією шкалою професійних планів, а також чіткості та самостійності в їхній побудові. В 7,5% респондентів дана ознака майже не проявляється.

Високі показники за шкалою «емоційно-вольовий компонент» проявляють 22,5% респондентів. Такі люди мають позитивні емоції в процесі роботи практичним психологом, а також високий рівень проявів вольових якостей у своєму професійному становленні. 5% респондентів виявляють низький рівень показників за цією шкалою, що свідчить про відсутність позитивного ставлення до роботи за обраним фахом.

Діяльнісно-практичний компонент професійної ідентичності виявляє рівень використання професійних знань та умінь, а отже, 35% респондентів проявляють високий рівень та результат у використанні професійних знань та ціннісно ставляться до праці за своїм фахом. 5% респондентів не виявляють високих результатів у використанні професійних навичок, або не використовують їх зовсім.

За шкалою особистісної професійної активності ми отримали такі результати: 15% респондентів активні в професії та усвідомлюють власну роль в процесі розвитку у професійній діяльності та своєї професійної ідентичності, 67,5% на шляху становлення своєї професійної активності, а 17,5%

респондентів не усвідомлюють свою роль в процесі розвитку професійної ідентичності.

Шкала альтернативної професійної ідентичності дозволила нам виявити, що 20% респондентів мають високий інтерес до інших професій або ототожнюють себе з іншою професійною спільнотою, 67,5% проявляють середній рівень цікавості, що може свідчити про вагання у виборі професії або знаходження лише на початку шляху становлення своєї професійної ідентичності, 12,5% студентів не проявляють цікавості до інших професій та не мають високого рівня розвитку іншої професійної ідентичності.

Отже, можемо спостерігати такі результати, що рівень розвитку професійної ідентичності в здобувачів-майбутніх практичних психологів сформований на трьох рівнях: високому (в 32,5% респондентів), середньому (55% респондентів) та низькому (12,5% респондентів). З цього можемо зробити висновок, що більше 80% студентів просуваються по шляху професійної ідентичності у своїй професійній діяльності, а 12,5% респондентів або мають сумніви з приводу своєї професійної діяльності, або мають думки про її зміну, або поки не здатні розвиватися в обраній професії та асоціювати себе з нею.

Проведення методики «Спрямованість особистості студента» (інтерпретація І. С. Поповича, 2013)

Результати, що були отримані в ході проведення даної методики, представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Типи спрямованості майбутніх практичних психологів

Тип спрямованості	Відсоток
На себе	30%
На взаємодію	42,5%
На завдання	35%

Отримані результати дозволяють нам зробити висновок, що респондентам найбільш притаманна спрямованість на взаємодію, це демонструє значний відсоток, який висвітлюють результати (42,5%). Спрямованість на взаємодію характеризується більшою зацікавленістю особистості в спільній діяльності, товаришуванні та великою потребою в спілкуванні. Розглядаючи даний тип спрямованості слід зазначити її позитивні сторони, які допомагають практичному психологу в його діяльності: відкритість до оточуючих, вміння працювати в колективі, добре володіння емпатією, а також активне суспільне життя та радість від взаємодії з оточуючими.

30% респондентів демонструють спрямованість на себе, що свідчить про прагнення реалізувати себе та досягати власних поставлених цілей, однак такі особи часто зосереджені лише на собі та на своїх інтересах. Особистість, яка має даний тип спрямованості часто виражає себе за допомогою власних досягнень – успіхів у навчанні або в професійній діяльності. Спрямованість на себе демонструє впевненість у собі та вмінні зосереджуватися, організовувати себе та брати відповідальність.

35% респондентів мають спрямованість на завдання, що свідчить про переважаючий в їхній особистості спрямованості на діяльність та досягнення мети. Зазвичай такі особи відрізняються діловим підходом, волелюбністю та гарною здатністю до співробітництва, вони завжди зацікавлені виконувати завдання ідеально та продуктивно, а також здатні відстоювати свою думку, самостійні та рішучі, з розвинутим інтелектом та самостійністю.

Підведення підсумків за методиками дослідження самооцінки, ціннісних орієнтацій, професійної ідентичності та спрямованості особистості

Результати дослідження дозволили висвітлити нам особливості особистості респондентів, а також прослідкувати прояви параметрів професійної ідентичності на ряду з рівнем сформованості професійної ідентичності та її компонентами.

Було прослідковано таку тенденцію:

– особи з низькою самооцінкою проявляли тенденцію до частково усвідомленої або неусвідомленої (низько розвиненої) професійної ідентичності (66% респондентів з низькою самооцінкою виявили часткову усвідомленість професійної ідентичності; 33% – неусвідомлену або низько розвинену);

– в осіб з низькою самооцінкою переважають такі типи спрямованості особистості як спрямованість «на себе» та «на завдання»;

– особи з високою самооцінкою демонструють усвідомлену та частково усвідомлену професійну ідентичність майже в рівному співвідношенні (42% – усвідомлену; 47% – частково усвідомлену та лише 11% – неусвідомлену);

– особи з високою самооцінкою найбільше проявляють високі результати за такими компонентами професійної ідентичності як: мотиваційно-ціннісний, проектно-поведінковий, діяльнісно-практичний. Такі результати свідчать про те, що особи, які мають високу самооцінку, виявляють потребу в самореалізації у своїй професії та надають їй значущості, зокрема це також може свідчити про сформованість професійних цілей; мають сформовані професійні плани та вміють їх будувати, виявляють бажання досягати успіху в своїй професійній діяльності; використовують професійні знання та надають великого значення роботі за обраним фахом;

– розглядаючи типи спрямованості особистості в осіб з високим рівнем самооцінки можемо зазначити несуттєву відмінність у результатах, однак найбільше респонденти з високою самооцінкою спрямовані на взаємодію і на завдання, спрямованість на себе проявлялася за результатами рідше.

2.3. Методичні рекомендації для розвитку професійної ідентичності в майбутніх фахівців

Отримані результати дослідження є важливими для подальшої роботи з даною проблемою. Як ми зазначали на початку нашого дослідження, професійна ідентичність психологів є надзвичайно важливим на сьогодні через велику потребу країни в кваліфікованих спеціалістах з психологічною освітою.

Ця потреба існувала в українському суспільстві вже довгий час, а з 2022 року вона стала критичною та пріоритетною через військовий конфлікт, кризу та стресові обставини, в яких громадяни нашої країни перебувають вже понад рік.

Важливим на сьогоднішній день є робота з професійною ідентичністю майбутніх фахівців, а також їхнього становлення як професіоналів та подальшого професійного зростання.

Робота з професійною ідентичністю, на нашу думку, має містити, в першу чергу, спрямованість держави на профорієнтацію та залученість професіоналів до цього процесу, адже підліткам-випускникам, а також студентам молодших курсів необхідно бачити приклад людей, які засвоїли їхню професію та є успішними в ній.

Студенти перших курсів потребують не тільки спілкування з фахівцями, що вже засвоїли свою професію, але й засвоєння її самостійно, тому сфера освіти має бути насиченою не лише теоретичними, але й практичними заняттями та знаннями для залучення майбутніх психологів до їхньої професії.

В ході нашого дослідження в якості параметрів професійної ідентичності нами були визначені та досліджені самооцінка, ціннісні орієнтації та спрямованість особистості.

Перш за все, рішенням щодо розвитку чи корекції критичних значень самооцінки є доступність психологічних консультацій, однак забезпечення в ході освітнього процесу комфортного існування здобувача та комфортної адаптації до навчання, вдалого підкріплення його знань та навичок можуть

стати закладенням великого підґрунтя для впливу на його самооцінку з позитивної точки зору.

Юнацький вік є важливим для формування чи переосмислення ціннісних орієнтації особистості, тож спрямування освітнього процесу на підкріплення формування конструктивних ціннісних орієнтацій особистості, її адаптивності та комфортного співіснування в студентському колективі є також важливими для розвитку нових цінностей чи переосмислення старих.

На нашу думку, вплив на професійну ідентичність особистості має бути, перш за все, з точки зору освітнього процесу, який забезпечить не лише отримання професійних навичок та знань, але й переоцінку ціннісних орієнтацій особистості, зростання професійної ідентичності та спрямованості особистості через комфортне існування в освітньому, науковому та професійному просторі.

Тож можемо зробити висновок, що отримані результати є важливими, перш за все, для керівників закладів освіти, як середньої, так і вищої, психологів освітніх закладів та викладачів з метою спрямування освітнього процесу для формування профорієнтаційної роботи, а також зачатків професійної ідентичності.

Професійна ідентичність формується на основі багатьох чинників, в тому числі й мотиваційних, тому важливе завдання освіти мотивувати майбутнього фахівця до отримання ним бажаної професії. Це має відбуватися на базі освітнього закладу, в якому здобувач отримує необхідні професійні навички та знання, тому робота психолога та викладачів має бути кооперованою.

Якщо мова йде про заклад середньої освіти, то робота психолога має бути спрямована на вивчення інтересів учня до певної професії та створення зведених звітів, моніторингів та баз даних, що складаються з професійної діагностики, тренінгових занять, спрямованих на професійну орієнтацію в учнів; консультування учнів та батьків з метою поширити знання з

професійних сфер. Важливим завданням закладів освіти є мати знання з особливостей ринку праці в Україні.

Підготовка майбутнього фахівця має містити в собі орієнтацію на його професійний саморозвиток, важливість задоволення певних умов та факторів, які сприятимуть розвитку професійної ідентичності, що полягає у відповідності людини до професії з функціонального та екзистенційного підходів, розвиток в ній професійно важливих рис особистості, ідентифікацію з майбутнім професійним товариством.

ВИСНОВКИ

1. Професійна ідентичність є психологічною категорією та динамічною структурою, яка визначається усвідомленням своєї приналежності до професії та професійної групи. На формування професійної ідентичності впливають такі чинники: навчальний процес та позанавчальна діяльність, інформаційно-насичене професійне середовище, особливості темпераменту, характеру та психічних процесів, досвід особи, її навички та знання, спрямованості її діяльності.

2. У становленні професійної ідентичності велику роль відіграють життєві цінності особистості, її самооцінка та спрямованість особистості на діяльність, взаємодію або на саму себе, вони становлять великий вплив на ставлення особи до професії, її готовність до самореалізації в фаховій діяльності.

Ціннісні орієнтації – важлива складова особистості фахівця, завдяки ним особа визначає напрям та рівень активності своєї діяльності, а також ціннісні орієнтації суттєво впливають на професійні якості.

Мотивація та спрямованість особистості є підґрунтям для розвитку професійної ідентичності особистості, адже стають на шляху до професійного самовизначення, готовності до професійної діяльності, а також успіху в ній.

3. У ході дослідження нами було визначено пріоритетні життєві цінності у майбутніх практичних психологів, рівень їхньої самооцінки, сформованості та усвідомленості професійної ідентичності, а також тип спрямованості особистості.

У якості діагностичного інструментарію нами було використано методику дослідження самооцінки С. А. Будасі, «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, Опитувальник професійної ідентичності учнів професійно-технічних навчальних закладів; методику «Спрямованість особистості студента» (інтерпретація І. С. Поповича, 2013).

Отримані результати свідчать про те, що:

- Найбільш значущими для майбутніх практичних психологів цінностями є цікава робота та освіченість, впевненість у собі та відповідальність, кохання та ефективність у справах, свобода та сміливість у відстоюванні ідей, розвиток та раціоналізм, матеріальна забезпеченість життя та чуйність. Можемо помітити, що більшість обраних респондентами цінностей тісно пов'язані із розвитком, професійним життям, важливими якостями особистості, а також із матеріальною складовою. Це демонструє високий рівень сформованості як життєвих цінностей, так і цінностей, що пов'язані або спрямовані на розвиток у професії та формування професійної ідентичності. Зокрема, в пріоритеті майбутніх практичних психологів стоїть цікава робота та освіченість, що слугує показником спрямованості респондентів на професію та власне навчання, здобування нових знань та навичок.

- Дослідження самооцінки дозволили зробити висновок, що у 15% респондентів спостерігається негативний зв'язок між «Я-ідеальним» та «Я-реальним», це свідчить про низьку самооцінку, яка притаманна 15% досліджуваних та демонструє наявні розбіжності між уявленням себе такою, яка людина є, та уявленням, якою людина хоче бути; у 37,5% респондентів спостерігаються середні показники самооцінки, що демонструє адекватність та стійкість самооцінки майбутніх психологів; завищений або високий рівень самооцінки спостерігається в 47,5% респондентів, що свідчить про тісний позитивний зв'язок «Я-ідеального» з «Я-реальним», однак завищена самооцінка також може свідчити про самовпевненість респондентів та перебільшеність власних можливостей.

- Дослідження професійної ідентичності дозволяє нам висвітлити рівень розвитку професійної ідентичності майбутніх практичних психологів. Отже, високий рівень усвідомленості професійної ідентичності притаманний 32,5% досліджуваних; середній спостерігається у 55% респондентів та 12,5% припадає на низький рівень розвитку або неусвідомленість професійної ідентичності.

– 38% респондентів проявляють високий розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту; 37,5% респондентів виявляють високі показники розвиненості когнітивно-рефлексивного компоненту; 35% респондентів виявляють високий рівень використання професійних знань за діяльнісно-практичним компонентом; проектно-поведінковий компонент яскраво виражений у 30% респондентів; емоційно-вольовий – у 22,5%; 20% мають альтернативну професійну ідентичність, яка засвідчує високий інтерес до іншої професії або сформованість професійної ідентичності з іншої сфери професійної діяльності, а 15% проявляють високі показники за шкалою особистісної професійної активності.

– Результати дослідження професійної ідентичності дозволяють визначити, що більше 80% респондентів вже стоять на шляху розвитку професійної ідентичності у своїй професійній діяльності, або вже мають сформовану професійну ідентичність із професією практичного психолога.

– Дослідження спрямованості респондентів на взаємодію демонструє такі результати: найбільш притаманна майбутнім практичним психологам спрямованість на взаємодію, яка виявляється в 42,5% респондентів та характеризується великою зацікавленістю особи в спільній діяльності, товариській та потребою у спілкуванні. Спрямованість на себе виявляють 30% респондентів, що характеризує їх як осіб, що прагнуть до особистісної реалізації та досягання поставлених цілей. 35% респондентів мають спрямованість на завдання – такі люди орієнтовані на власну діяльність та досягнення мети, а також гарною здатністю до співробітництва та відстоювання своєї позиції.

– Виявлена тенденція, за якою особи з низькою самооцінкою мають частково усвідомлену або неусвідомлену професійну ідентичність, а також найбільше спрямовані на себе та на завдання, ніж на взаємодію.

– Особи з високою самооцінкою переважно демонструють усвідомлену або частково усвідомлену професійну ідентичність, однак 11% осіб з високими

показниками самооцінки проявляють неусвідомлену професійну ідентичність, тобто низько розвинену або не розвинену загалом;

– особи з високою самооцінкою найбільше проявляють високі результати за такими компонентами професійної ідентичності як мотиваційно-ціннісний, проектно-поведінковий, діяльнісно-практичний;

– переважаючий тип спрямованості особистості в респондентів з високим рівнем самооцінки – спрямованість на взаємодію, який є домінуючим в більшості респондентів з високими показниками самооцінювання, спрямованість на завдання та на себе проявлялася за результатами рідше.

Отже, такі висновки дають змогу простежити тенденції психологічних змістових параметрів професійної ідентичності майбутніх практичних психологів, а також в подальшому спрямувати роботу на розвиток професійної ідентичності здобувачів.

4. Розроблено методичні рекомендації для розвитку професійної ідентичності та зазначено особливості її розвитку з точки зору освітніх закладів та їхніх представників. Важливим завданням для розвитку професійної ідентичності є спрямованість закладів освіти на професійну орієнтацію та дослідження ринку праці, а також формування професійних якостей та навичок, що необхідні особі для подальшого розвитку у професії та опанування фаху. Мотиваційний компонент також залежить від спрямованості закладу освіти до зацікавлення особистості чи підкріплення її знань та прагнень до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська-Семенюк О. П. Формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Вісник Львівського Державного університету безпеки життєдіяльності, 2020, 21: 102-106.
2. Атрощенко Т. О. Наукові проєкції феномену професійної ідентичності майбутніх педагогів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Вип. 1 (48). С. 15-18.
3. Браславська, О., Озерова, Л. Теоретичні основи формування професійної мотивації майбутнього вчителя в умовах фахової підготовки. Проблеми підготовки сучасного вчителя, (2(22)), 21–30. Режим доступу: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(22\).2020.219381](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(22).2020.219381)
4. Вдовиченко Р. Формування системи професійно-ціннісних орієнтацій студентів університету як педагогічна проблема. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, (3), 24–30. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2019.190252>
5. Вигівська О. Чинники формування професійної ідентичності студентів. Психологічні дослідження : наук. прац. викладачів та студентів соц.-псих. факультету. Вип. 9. 2017.
6. Гірняк А., Вовк М. Психологічні особливості становлення і розвитку професійної Я-концепції студентів ЗВО. Рекомендовано до видання Вченою радою факультету психології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 3 від 28.10. 2021 року). С. 34-36.
7. Горецька О. В., Колпакчи О. С. Місце професійних ціннісних орієнтацій у структурі особистості. Психологія особистості. Випуск 28. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 59-62. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.28.9>
8. Город С., Невірець О., Іванашко О. Вплив мотивації навчальної діяльності студентів на професійне становлення. Соціальна адаптація особистості в

сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали VIII Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар.участ.) (10-12 грудня. 2021 р.). Луцьк: ПП Іванюк В. П, 2021. С. 70-72.

9. Грінцова О. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія». 2018. С. 9-13.
10. Закатнов Д. Професійно-ціннісні орієнтації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді , 24 (1), 155-170. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-1-155-170>.
11. Заміщак М. І. Професійна ідентичність як важлива складова становлення майбутнього педагога. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : мат. XIX-ої Міжнародної наук.-практ. конф., (07 березня 2022 р., Вільнюс (Литва). Вільнюс, 2022. С. 242-245.
12. Купчак М. Я., Саміло А. В. Мотивація, як елемент професійної підготовки в органах і підрозділах ДСНС. Збірник тез I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти», м. Львів, 19-21 березня 2019. С. 106-109
13. Лещенко Т. О., Шевченко О. М. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти як провідний чинник підготовки фахівців. The XXXIII International Scientific and Practical Conference "Trends in the development of science in the modern world", August 23-26, 2022. Graz, Austria. P. 246-250.
14. Макарова, О. П. Професійна ідентичність: структура та особливості / О. П. Макарова // Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 3, т. 1. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-1.14>.

15. Мамчур Є. А. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога: матеріали. 2020. 313 с.
16. Матеюк О. А. Суходоля Ю. О. Професійна ідентичність майбутніх суб'єктів праці: сутність, зміст та психологічні особливості. Психологічний журнал, 2019. №2. С. 30-38.
17. Матієнко А. Особливості мотивації професійної діяльності правоохоронців. In: Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2019, nr. 2-1(36), pp. 109-112. ISSN 2345-1130.
18. Остапйовський О. І. Професійна ідентичність у становленні особистості. Педагогічний пошук. №3 (107). 2022. С. 14-16.
19. Охріменко З. В. Змістові аспекти формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності. Теорія та методика виховання. Випуск 24. Т. 2. 2020. С. 192-196.
20. Охріменко З. В. Теоретико-практичні аспекти проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 листопада 2021 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2021. С. 160-165.
21. Охріменко З. В. Ціннісне ставлення до вибору майбутньої професії як умова ефективного професійного самовизначення учнів. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіту. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2020 рік НАІР, м. Івано-Франківськ, Україна, С. 159-163. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730063>
22. Перетятко Л. Г., Тесленко М. М. Професійна самоідентичність майбутніх психологів у закладах вищої освіти. Психологія і особистість : наук. журнал / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Київ ; Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 2 (22). С. 139-152.

23. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
24. Попович І. С. Розвиток та становлення особистості у вимірах соціальних очікувань. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2018. С. 80–106.
25. Романовський О. Г., Каблаш В. В. Ціннісні орієнтації у структурі лідерських якостей майбутніх психологів. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Харків, 2021. С. 137-139.
26. Романюк, Л. В. (2018). Концепція становлення цінностей особистості раннього дорослого віку в соціокультурному просторі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія, 6. 71-76. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2018_6_15
27. Сагач О. Мотивація як складова професійного розвитку майбутнього вчителя. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць. №27 (2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С. 105-110.
28. Севаст'янова О. А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента. Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С.17-21.
29. Смирнова А. Взаємозв'язок образу «я», самооцінки та ціннісних орієнтацій у структурі особистості майбутніх практичних психологів.....
30. Староста В. І., Попадич О. О. Мотивація навчання студентів-першокурсників. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Vol. 7, Issue 2. Ужгород, 2019. С. 28-36. Режим доступу: doi: 10.32919/uesit.2019.02.04
31. Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю., Рабодзей Т. С. Мотиваційна готовність здобувачів вищої освіти до майбутньої професії

- психолога. Питання психології. Вісник Національного університету оборони України. №6 (64). 2021. С. 105-109.
32. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. С. 222-233.
33. Яблонська Т. М., Булатевич Н. М. Ціннісні пріоритети професійної підготовки фахівців соціономічних професій. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 185-187.
34. Якущенко Ю. Професійна ідентичність студентів ЗВО як психологічна проблема. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матер. VIII Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 16–17 квітня 2020 р.) / уклад. М. М. Набок; коректура англ. текст. Н. В. Мальованої. Суми : Сумський державний університет. С. 453-457.
35. Blynova, O. Ye, Popovych, I. S., Bokshan, H. I., Tsilimak, O. M., & Zavatska, N. Ye. (2019). Social and Psychological Factors of Migration Readiness of Ukrainian Students. *Revista ESPACIOS*, 40(36), 4.
36. Khmiliar, O., Popovych, I., Hrys, A., et al. Spatial Regulation of Personality Behavior in the Conditions of Progression of the COVID-19 Pandemic. *Revista Inclusiones*. 2020, 7(SI), P. 289-306.
<http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1760>
37. Popovych I. S. Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. *Australian Journal of Scientific Research*. 2014, 2(6), P. 393–398.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Смирнова Анна Вячеславівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

27.09.2019
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Анна Смирнова
(ім'я, прізвище)